

Andrushchak E.M., Horbata J.V.
Ivan Franko National University of Lviv

THE ANALYSIS PRECONDITIONS FOR INTRODUCTION OF THE INFLATION TARGETING IN UKRAINE

Summary

The article describes economic gist of the inflation targeting as a monetary regime. The formation of necessary prerequisites for inflation targeting in Ukraine has been analyzed. Interrelations between independence of The National Bank of Ukraine and key macroeconomic indicators have been investigated. The main drivers of inflation in the domestic economy also have been examined. Examining the factors, which are hindering implementation of inflation targeting in Ukraine, prospects of this regime in Ukraine have been appraised.

Keywords: the inflation targeting, independence of the central bank, financial stability, flexible exchange rate, interest rate channel.

УДК 330.44

МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З МЕТОЮ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИБОРУ

Бандоріна Л.М., Удачина К.О., Лозовська Л.І.
Національна металургійна академія України

У статті узагальнено поняття економічної поведінки, з іншої точки зору визначено поняття «економічна альтернатива». Проведено дослідження економічної поведінки суб'єкта господарювання з урахуванням існуючої проблеми визначення раціональної стратегії інвестування у сфері інформаційних технологій. У якості економічних альтернатив розглянуто проекти впровадження інформаційних технологій в рамках кожної із чотирьох базових стадій: становлення, зростання, стабілізації (зрілості), скорочення (спаду) ділової активності. Запропоновано особливий підхід до моделювання економічної поведінки суб'єктів господарювання з урахуванням нерівномірності та невизначеності процесів розвитку економічної системи, в основу якого покладено вивчення економічних альтернатив з метою раціонального вибору. Доведено, що першим кроком при створенні алгоритму поведінки компанії у економічному середовищі є визначення її цілей та готовність до можливих змін. У роботі наголошено на проблемі вибору критеріїв, оскільки вони виступають важливими чинниками при оцінці рейтингу альтернативних проектів. Розроблена концептуальна модель складається з ряду етапів, які у комплексі дозволяють визначити найбільш доцільну економічну альтернативу для досягнення ефективного управління підприємством у сучасних економічних умовах.

Ключові слова: економічна альтернатива, критерії, цілі, рейтинг, раціональний вибір, економічна поведінка, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Господарська активність може проявлятися у впровадженні сучасних інформаційних технологій, нового дизайну продукту, у новому процесі виробництва, у новому підході до маркетингу або в новій методиці підвищення кваліфікації працівників. При цьому завжди відбувається вкладення капіталу в підвищення кваліфікації і одержання знань (інтелектуальну складову), у фізичні активи і підвищення репутації торговельної марки.

Грамотна економічна поведінка суб'єкта господарювання створює конкурентні переваги, породжуючи принципово нові сприятливі можливості на ринку, або ж дозволяє заповнити сегменти ринку, на які інші суперники не звернули уваги. Наприклад, у галузях автомобілебудування і побутової електроніки японські компанії домоглися значних переваг за рахунок особливої уваги до компактних моделей, що мають менші розміри і споживають менше енергії, якими зневажали їхні іноземні конкуренти, вважаючи такі моделі менш вигідними і менш привабливими.

Ринкова форма економічної поведінки суб'єкта характеризується ініціативністю, гнучкістю, напруженою динамікою, розрахунком на власні сили, мотивацією на високі результати. Суб'єкти, орієнтовані на таку форму економічної поведінки, є основою

формування ринкових відносин, представниками нового економічного мислення.

Досягнення стабільності, підвищення конкурентоспроможності, отримання максимального ефекту за рахунок правильно виробленої стратегії при управлінні підприємством було і залишається актуальною задачею для багатьох підприємців. Мінливі умови ринкової економіки змушують шукати нові інструменти, методи та підходи для побудови універсального алгоритму моделювання економічної поведінки з урахуванням динамічних особливостей економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну основу досліджень склали праці вітчизняних та зарубіжних вчених: концепція раціональної поведінки Г. Саймона [1, с. 8], стратегічний інноваційний менеджмент Г. Я. Гольдштейна [2, с. 23], класична модель «економічної людини» А. Сміта [3, с. 109], роботи Г. Беккера [4], П. Хейне [5] та Д. Аріелі [6].

Певні практичні результати загальнонаукових методів не дають чіткого відображення поведінки економічного суб'єкта, що потребує більш детального дослідження у цьому напрямку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні не існує єдиної моделі еко-

номічної поведінки, яка б змогла враховувати взаємозалежність показників ринкового середовища, цілей, критеріїв та альтернатив для досягнення максимального ефекту при прийнятті рішень на кожній стадії ділової активності. Тим більше, що вхідні параметри відомі лише частково, мають здатність до змін, що потребує постійного уточнення, прогнозування і детального дослідження. Це призводить до постійного оновлення існуючих поглядів, концепцій, пошуку нових підходів, методів та побудов актуальних сучасних моделей, оскільки економічна поведінка залежить від нових тенденцій у динаміці циклічного розвитку економічної системи.

Мета статті. Розробка комплексного підходу до моделювання економічної поведінки суб'єкта господарювання, який би дозволив оцінити зовнішнє та внутрішнє середовище, передбачити можливі загрози та невизначеності, сформувані певні цілі для вибору найбільш ефективної стратегічної альтернативи. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

- по-новому розкрити сутності категорій «економічна альтернатива» та «економічна поведінка»;
- сформувані ряд етапів моделі економічної поведінки;
- обґрунтувати теоретичну базу для процесу вивчення економічних альтернатив;
- визначити економічні альтернативи;
- оцінити ступінь взаємозв'язку вхідних параметрів, результатів, отриманих при вирішенні локальних задач на кожному рівні, та умов при переході від одного етапу до іншого.

Виклад основного матеріалу. Поняття економічної поведінки узагальнено можна визначити як ряд цілеспрямованих дій суб'єкта господарювання, орієнтованих у своїй сукупності на реалізацію певної моделі господарської активності.

Економічну поведінку суб'єкта господарювання можна також інтерпретувати як поведінку, пов'язану з вивченням і розглядом економічних альтернатив з метою раціонального вибору [7].

Під поняттям «економічна альтернатива» будемо розуміти можливі варіанти (проекти) розвитку суб'єкта господарювання в рамках кожної із чотирьох базових стадій: становлення, зростання, стабілізації (зрілості), скорочення (спаду) ділової активності.

В якості економічних альтернатив, досліджуваних суб'єктом господарювання, розглянемо проекти впровадження інформаційних технологій.

Інвестиційна діяльність у сфері інформаційних технологій здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що забезпечує розвиток підприємства і його успішну конкуренцію на ринку. Погіршення економічного стану підприємства є стимулом і своєрідним поштовхом до інвестиційної діяльності у сфері ІТ, оскільки підприємство в період економічного спаду переходить від стратегії максимізації прибутку до стратегії мінімізації ризику. Проведемо дослідження економічної поведінки суб'єкта господарювання з урахуванням існуючої проблеми визначення раціональної стратегії інвестування у сфері інформаційних технологій.

Теоретичною базою для процесу вивчення економічних альтернатив (ІТ-проектів) з метою раціонального вибору, тобто вибору, в якому мінімізуються витрати і максимізується чиста вигода, може стати наступна модель (рис. 1), в основу якої закладено:

позиції вибору, засновані на уявленнях суб'єкта господарювання;

позиції вибору, засновані на властивостях розглянутих економічних альтернатив;

позиції вибору, пов'язані з ринковим середовищем; позиції вибору, засновані на принципі вибору найбільш ефективної економічної альтернативи.

Позиції вибору економічної альтернативи, засновані на уявленнях суб'єкта господарювання, спираються на три категорії: корисність, заміщення і очікування. Під категорією корисності розуміється здатність розглянутої економічної альтернативи задовольняти потреби підприємства впродовж певного періоду часу. Під категорією заміщення розуміється максимальна вартість розглянутої економічної альтернативи як величина мінімальних фінансових вкладень, які можуть бути здійснені в іншу альтернативу з такою ж корисністю (аналогічно поняттю «альтернативних витрат»). Під категорією очікування розуміється прогнозування поточної вартості доходів та інших вигод, які можуть бути отримані в майбутньому за умови вибору розглянутої економічної альтернативи.

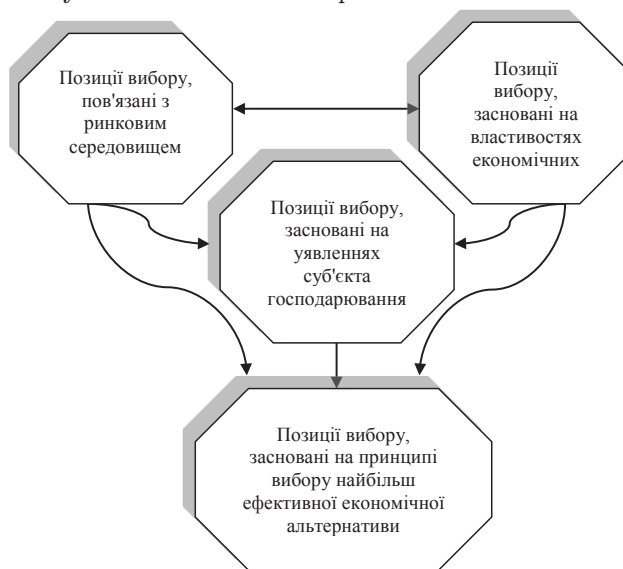

Рис. 1. Модель вивчення економічних альтернатив з метою раціонального вибору

Джерело: розроблено авторами

Позиції вибору, що засновані на властивостях розглянутих економічних альтернатив, припускають вибір з урахуванням сукупної вартості володіння ІТ, їх технологічності, соціальності та ін. При цьому ІТ з високими технологічними можливостями і значним ступенем позитивного соціального впливу, але з дуже високою вартістю володіння для потенційних інвесторів, можуть втратити в ціні на ринку. У той же час, ІТ з аналогічними властивостями, що допускають можливість коригування сукупної вартості володіння, можуть користуватися підвищеним попитом.

Позиції вибору, які пов'язані з ринковим середовищем, спираються на категорію відповідності та категорію попиту-пропозиції. Категорія відповідності передбачає відповідність інформаційних технологій ринковим стандартам якості, продуктивності, патентної чистоти і захищеності. Проект, який не відповідає цим стандартам, найчастіше програє як у фінансовому відношенні, так і при виборі з можливих альтернативних варіантів. Категорія попиту-пропозиції визначає залежність вартості проекту від збалансованості пропозиції і попиту. Якщо на ринку існує надлишок пропозиції або є недолік попиту, то рівень цін на інформаційні технології знижується. Протилежний тиск на ціни ІТ має місце, коли пропозиція є недостатньою, а попит – висо-

ким. Характер попиту може змінюватися під впливом таких факторів як сплеск користувальницьких припусків і очікувань, обсяг грошової маси, розмір процентних ставок та ін.

Позиції, засновані на принципі вибору найбільш ефективної економічної альтернативи, спираються на те, що в процесі оцінювання серед розумних, можливих і законних альтернативних варіантів проектів ІТ буде обрано варіант, який забезпечить суб'єкту господарювання найвищу ступінь досягнення поставленої мети. Ці позиції являють собою синтез усіх розглянутих вище принципів і дають можливість побудувати концептуальну модель економічної поведінки, пов'язаної з вивченням і розглядом економічних альтернатив з метою раціонального вибору.

Процес моделювання економічної поведінки можна визначити, як процес трансформації аналізованої інформації в інформацію для виконання ряду цілеспрямованих дій суб'єкта господарювання, орієнтованих у своїй сукупності на реалізацію певної моделі господарської активності.

Цілі, альтернативи, критерії, а також витрати при реалізації певної моделі економічної поведінки відомі лише частково і уточнюються в результаті прогнозування і детального аналізу результатів такої поведінки. Наслідками раціональної економічної поведінки є якісна зміна стану суб'єкта господарювання, яка характеризується невизначеністю.

Одним з основних етапів моделювання економічної поведінки (рис. 2) є визначення цілей. Наприклад, господарська активність компанії може переслідувати кілька цілей одночасно і слід визначити таку економічну поведінку, яка б найкращим чином відповідала кожній з цілей суб'єкта господарювання.

Найбільш поширені, вивірені практикою цілі можна умовно розділити на чотири категорії. Ці категорії відображають чотири різних підходи до росту компанії і пов'язані зі зміною стану одного або декількох наступних елементів: продукту, ринку, галузі, положення компанії всередині галузі, технології.

Цілями господарської активності, що складають першу категорію, є: посилення позиції компанії на ринку з виробленим продуктом; пошук нових ринків для вже виробленого продукту; вирішення завдання зростання компанії за рахунок виробництва нового продукту, який передбачається реалізувати на вже освоєному ринку.

Другу категорію складають цілі, які передбачають розширення компанії шляхом додавання нових структур та організації управління їх діяльністю.

Третя категорія цілей включає: пошук і використання додаткових можливостей для виробництва нових продуктів; пошук можливостей зростання на існуючому ринку за рахунок нової продукції, що вимагає нової технології; можливість розширення компанії за рахунок виробництва нових продуктів, технологічно не пов'язаних з уже виробленими, і реалізації їх на нових ринках.

Четверта категорія цілей полягає в необхідності перегрупування сил компанії у зв'язку з необхідністю підвищення ефективності її діяльності.

Таким чином, цілі господарської активності можуть формулюватися по-різному. Але при цьому вони мають сприяти досягненню якісних, стратегічних і кількісних переваг. Це основа діяльності будь-якої компанії. Так, якісні переваги можуть складатися в поліпшенні керованості бізнесу, збереженні лояльності клієнтів, забезпеченні згуртованості колективу, в зручності і комфортних умовах роботи.

Переваги стратегічні можна оцінювати з урахуванням підвищення рівня якості, досягнутих конкурентних переваг і лідируючих позицій на ринку. Ключовими кількісними характеристиками виявляються, насамперед, скорочення витрат, оптимізація активів, підвищення продуктивності праці, ущільнення виробничого циклу і зниження ризиків на рівні всіх бізнес-процесів. Таким чином, визначення цілей господарської активності компанії, а також її готовність до можливих змін є першим кроком у моделюванні економічної поведінки цієї компанії.

Етап вивчення зовнішнього і внутрішнього середовища компанії необхідний для визначення її стратегічної позиції на момент господарської активності. На цьому етапі можливим є використання SWOT-аналізу переваг (сильних сторін) компанії, недоліків (слабких сторін), можливостей і загроз [8, с. 221]. SWOT-аналіз дозволяє оцінити місце даної компанії на ринку, встановити лінії зв'язку між силою і слабкістю, які їй притаманні, лінії зв'язку

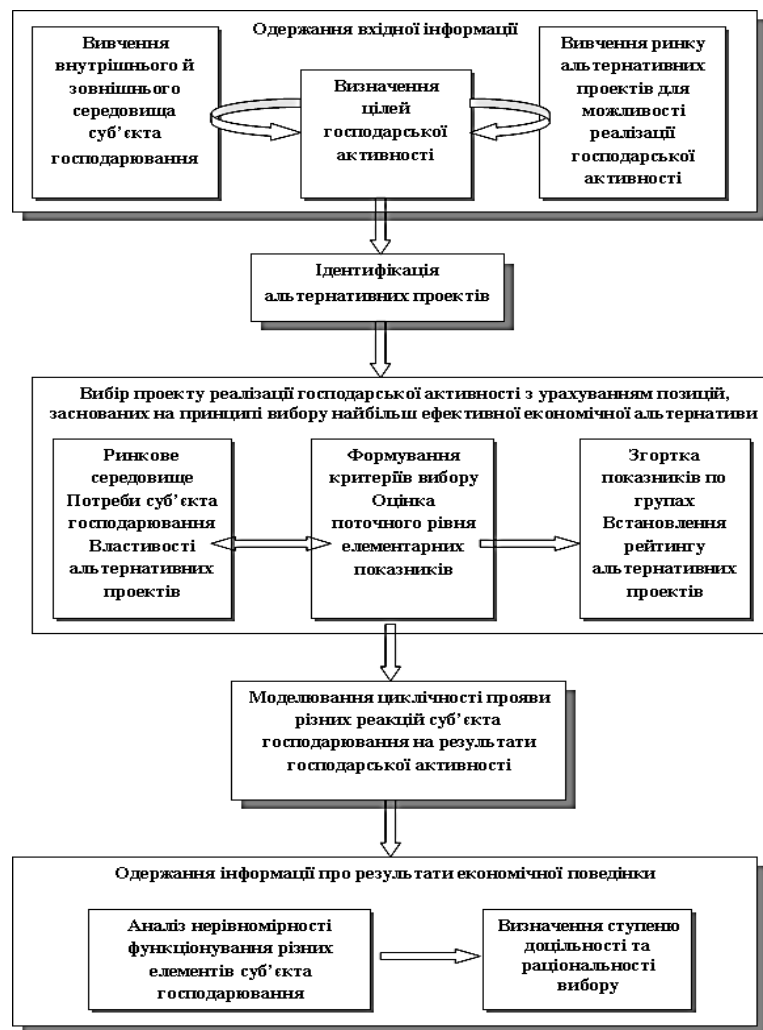

Рис. 2. Концептуальна модель економічної поведінки, пов'язаної з вивченням і розглядом економічних альтернатив з метою раціонального вибору

Джерело: розроблено авторами

між зовнішніми загрозами і можливостями, виявити проблемні області або напрямки, за якими конкурентні позиції компанії слабкі, визначити можливості господарської активності впливати на рішення виниклих проблем. Аналіз можливостей і загроз відповідає на наступні важливі питання:

Чи дозволяють сильні сторони компанії отримати прибуток завдяки наявним можливостям?

Чи дозволяють сильні сторони компанії уникнути наявних загроз?

Чи перешкоджають слабкі сторони компанії використанню наявних можливостей?

Чи перешкоджають слабкі сторони компанії уникненню загроз?

Виробляючи стратегії, слід пам'ятати, що можливості і загрози можуть переходити у свою протилежність. Так, невикористана можливість може стати загрозою, якщо її використовує конкурент. Або навпаки, вдало відвернена загроза може створити в організації додаткову сильну сторону. На різних етапах життєвого циклу компанії стратегія і економічна поведінка може бути різною. Однак запорукою успіху буде забезпечення і захист конкурентних переваг компанії.

Істотним є етап вивчення ринку альтернативних проектів для можливості реалізації господарської активності. Ринкова невизначеність не володіє статистичною природою. Економіка безперервно породжує мінливі умови господарювання, вона підпорядкована закономірностям циклічного розвитку. Тому на цьому етапі важливим є відвідування конференцій і семінарів, з метою отримання достовірної інформації стосовно тих, чи інших проектів.

Етап ідентифікації альтернативних проектів здійснюється на основі інформації, отриманої в результаті визначення цілей господарської активності суб'єкта господарювання, аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища компанії, а також вивчення ринкових пропозицій і пошуку варіантів ефективних для компанії рішень.

Ключова мета економічної поведінки будь-якого господарюючого суб'єкта – це успішність господарювання в часі. Дана мета проектується на фінансову систему як задача економічної ефективності (негайної – як одержання прибутку на поточному тимчасовому інтервалі фінансової діяльності, або відкладеної – як одержання майбутнього прибутку для покриття інвестиційних і операційних витрат у процесі діяльності). На системному рівні ця задача формується як системна мета. Ступінь досягнення мети вимірюється за допомогою певних критеріїв, які формують базис для вибору проекту реалізації господарської активності і етапу моделювання циклічності прояви різних реакцій суб'єкта господарювання на результати господарської активності. Перелік цих критеріїв повинен містити різні типи

критеріїв залежно від особливостей проекту, який буде реалізовано у компанії, і відповідно до різних позицій вибору давати оцінку даної господарської активності суб'єкта з погляду економічності, технологічності, соціальності і результативності.

Висновки і пропозиції. Запропонована система позицій вибору може стати теоретичною базою процесу вивчення економічних альтернатив з метою раціонального вибору для реалізації деякої моделі господарської активності.

Встановлено, що економічна поведінка господарюючого суб'єкта формуються саме із цілей господарської активності, бізнес-процесів, схеми управління та ін. З огляду на це уточнено поняття «економічної альтернативи» і розроблено концептуальну модель економічної поведінки, пов'язаної з вивченням і розглядом економічних альтернатив з метою раціонального вибору, яка забезпечує комплексну і цілеспрямовану діяльність суб'єкта господарювання, орієнтовану на зниження ризику прийняття необґрунтованих рішень і успішне господарювання в часі.

Встановлено, що застосування концептуальної моделі економічної поведінки передбачає формулювання цілей, вивчення внутрішнього та зовнішнього середовища компанії, дослідження економічних альтернатив, визначення множини кількісних та якісних вимог і множини відповідних критеріїв, формалізацію результатів певної економічної поведінки. Побудовану модель можна обумовити, як модель процесу трансформації аналізованої інформації в інформацію для виконання ряду цілеспрямованих дій суб'єкта господарювання, орієнтованих у своїй сукупності на реалізацію обраної моделі господарської активності.

Виявлено, що основна мотивація компаній у питаннях ефективної економічної поведінки полягає в тому, щоб забезпечити необхідні організаційно-управлінські умови для функціонування, подальшого розвитку і придбання незаперечних стратегічних переваг перед своїми конкурентами. Таким чином, аргументувати ефективність будь-якої моделі економічної поведінки суб'єкта господарювання можливо, якщо довести, що її цілями є одержання компанією стратегічних ринкових переваг по цілому ряду сфер дослідження, однією з яких являється сфера прямих економічних ефектів.

Проблемі вибору критеріїв приділяється відповідна увага, тому що при використанні їх для вибору виникає ряд труднощів, а саме: забезпечення порівнянності економічних альтернатив, прийняття рішень в умовах недостатньої апріорної інформації, багатоцільовий характер розв'язуваних завдань, багатосторонні властивості самих проектів і характер змін, одержуваних у наслідку їхнього впровадження та інше.

У подальшому запропонована модель може бути використана для розробки стратегії економічної поведінки для кожної стадії ділової активності.

Список літератури:

1. Siamon H. A. Simon. Rationality as Process and as Product of Thought / H. A. Simon // American Economic Review. – 1978. – Volume 68. – № 2. – P. 1–16.
2. Гольдштейн Г. Я. Стратегический инновационный менеджмент: учебное пособие / Григорий Яковлевич Гольдштейн. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2004. – 267 с.
3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Адам Смит. – М.: Соцэкиз, 1962. – 654 с.
4. Becker G. S. Economic Analysis and Human Behavior In: L. Green and J. Kagel (eds.) / Becker G. S. // Advances in Behavioral Sciences. Norwood (N.J.): Ablex Publ. Corp. – 1987. – Volume 1. – P. 3–17.
5. Хейне П. Экономический образ мышления / Пол Хейне. – М.: Каталаксия, 1997. – 704 с.
6. Ариели Д. Поведенческая экономика. Почему люди ведут себя иррационально и как заработать на этом / Дэн Ариели. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2012. – 296 с.
7. Социология: Энциклопедия ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОВЕДЕНИЕ / [Электронный ресурс]: – Режим доступа: http://sociology_encyclopedia.academic.ru/1232/%D0%AD%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%98%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E%D0%95_%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%95 (26.09.2015). Название с экрана.

8. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навч. посібник / за ред. Л. В. Балабанової. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 301 с. – (Вища освіта XXI ст.).

Бандорина Л.Н., Удачина Е.А., Лозовская Л.И.
Национальная металлургическая академия Украины

МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОВЕДЕНИЯ СУБЪЕКТА ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ, СВЯЗАННОГО С ЦЕЛЬЮ РАЦИОНАЛЬНОГО ВЫБОРА

Аннотация

В статье обобщены понятия экономического поведения, с другой точки зрения определено понятие «экономическая альтернатива». Проведено исследование экономического поведения субъекта хозяйствования с учетом существующей проблемы определения рациональной стратегии инвестирования в сфере информационных технологий. В качестве экономических альтернатив рассмотрены проекты внедрения информационных технологий в рамках каждой из четырех базовых стадий: становления, роста, стабилизации (зрелости), сокращения (спада) деловой активности. Предложен особый подход к моделированию экономического поведения субъектов хозяйствования с учетом неравномерности и неопределенности процессов развития экономической системы, в основу которого положено изучение экономических альтернатив с целью рационального выбора. Доказано, что первым шагом при создании алгоритма поведения компании в экономической среде является определение ее целей и готовность к возможным изменениям. В работе сделан акцент на проблеме выбора критериев, поскольку они выступают важными факторами при оценке рейтинга альтернативных проектов. Разработанная концептуальная модель состоит из ряда этапов, которые в комплексе позволяют определить наиболее целесообразную экономическую альтернативу для достижения эффективного управления предприятием в современных экономических условиях.

Ключевые слова: экономическая альтернатива, критерии, цели, рейтинг, рациональный выбор, экономическое поведение, информационные технологии.

Bandorina L.M., Udachina K.O., Lozovska L.I.
National Metallurgical Academy of Ukraine

MODELING THE ECONOMIC BEHAVIOR OF THE ENTITY ASSOCIATED WITH THE PURPOSE OF RATIONAL CHOICE

Summary

This article summarizes the concepts of economic behavior, from another point of view defined the concept of «economic alternative». A study of the economic behavior of the entity taking into account the existing problem of determining the optimal investment strategy in the field of information technology. As economic alternatives considered projects of implementation of information technologies within each of four basic stages: formation, growth, stabilization (maturity), decline (recession) business activity. A special approach to the modeling of economic behavior of economic subjects given the diversity and uncertainty of the processes of development of economic system, based on the study of economic alternatives with the purpose of rational choice. It is proved that the first step in creating the behavior of the company in the economic environment is determining its goals and readiness to possible changes. The paper focuses on the problem of choice of criteria since they are important factors in assessing the ranking of alternative projects. Developed conceptual model consists of several stages, which together allow us to determine the most feasible economic alternative for achieving effective management of the enterprise in modern economic conditions.

Keywords: economic alternatives, criteria, goals, rating, rational choice, economic behavior, information technology.